

НАПРЯМ 3. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Алфімова Анжеліка Сергіївна

*здобувач другого (магістерського) рівня освіти,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

Науковий керівник: Рац Ольга Миколаївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри митної справи і фінансових послуг,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-426-2-17>

ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ НАУКОВО ОБҐРУНТОВАНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ МИТНИХ РИЗИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ НИМИ

У процесі прогнозування можливості виникнення митних ризиків значну роль відіграє науково обґрунтовано побудована класифікація цих видів ризику, що є «розподілом ризику на конкретні групи за певними ознаками для досягнення поставлених цілей», як зазначають І. Берестов, Т. Берестова, О. Пестременко-Скрипка у своїй роботі [1, с. 11]. Вона виконує функцію алгоритму, на підставі якого розробляється система управління ризиками, визначаються інструменти та заходи щодо мінімізації негативного впливу на об'єкт управління в умовах невизначеності та багатоваріантності розвитку.

У науковій літературі вченими представлено різноманітні підходи до класифікації митних ризиків, серед яких найбільш повно та глибоко

здійснено систематизацію їхніх видів саме Л. Федоришиною [2]. Завдяки її ґрунтовному дослідженню було сформовано 28 класифікаційних ознак митних ризиків, що дає можливість виокремити серед них загальні та специфічні. До першої групи слід віднести такі: факт виявлення, характер розвитку системи, сфера поширення, час функціонування, частота прояву, причини виникнення, можливість прогнозування, рівень ризику та ступінь керованості. До другої належать всі інші ознаки, що відображають зміст і природу митних ризиків: цілі митного контролю, країна походження товарів, об'єкт аналізу ризику, напрям переміщення товарів, ступінь автоматизації виявлення ризиків за допомогою профілювання, етап митного контролю, митні режими тощо. Без чіткого розмежування цих ознак досить важко забезпечити ефективний процес управління митними ризиками.

Ю. Бугель та Г. Чекаловська [3] пропонують іншу класифікацію митних ризиків, в основу якої покладені фактори та джерела ризику. При цьому, за критерієм приналежності фактори поділено науковцями на зовнішні та внутрішні. У свою чергу, до зовнішніх віднесено суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, товар (вантаж) та митне законодавство. Однак, на думку автора, цей перелік не є досконалим, адже враховано лише фактори прямої дії, що безпосередньо впливають на митну систему, змінюючи рівень ризику. Варто також додати фактори непрямої дії, які здійснюють «прихований» вплив, породжуючи при цьому не менш значні наслідки. До них можна віднести економічне та політичне становище, досконалість правового регулювання і судової практики, а також зміну міжнародної обстановки. Внутрішні фактори охоплюють працівників митних органів, інформаційно-технічне забезпечення, технології митного контролю та взаємодію митних органів з іншими державними органами.

На законодавчому рівні визначено класифікацію сфер митного ризику наказом ДМСУ «Про затвердження Порядку розроблення профілів ризику» від 22.12.2010 р. № 1514 [4]. Відповідно до додатку 5 цього нормативно-правового акта сфери ризику розділені на чотири основні групи: митний режим, можливий характер порушення,

можлива мета порушення та вид товару, стосовно якого може бути вчинене порушення. Однак термін «сфера ризику» вже не є актуальним, а наказ ДМСУ «Про затвердження Концепції створення, упровадження і розвитку системи аналізу та керування ризиками та Положення про систему аналізу й селекції факторів ризику при визначенні окремих форм митного контролю» від 27.05.2005 р. № 435, яким було сформовано трактування цього поняття, втратив чинність 26.07.2024 р. Наразі цей термін замінено поняттям «область ризику», що означає «згруповані об'єкти аналізу ризику, щодо яких існує потреба у застосуванні окремих форм митного контролю або їх сукупності» згідно з п. 3 розділу I наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю» від 31.07.2015 № 684 [5].

П. Пашко, І. Бережнюк, О. Гребельник та І. Калетнік у своїй роботі [6] зазначають, що до основних областей виникнення митних ризиків слід віднести:

- 1) чинне законодавство з питань митної справи та зовнішньоекономічної діяльності;
- 2) економічне та політичне становище держави, що впливають на характеристики товарних потоків й основні міждержавні торгові шляхи;
- 3) інтерес юридичних і фізичних осіб, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в отриманні надлишкових прибутків шляхом порушення митних правил при переміщенні товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон;
- 4) імпорт іноземних товарів, які є конкурентами вітчизняної продукції або щодо яких можуть виникати зловживання у митних правовідносинах;
- 5) інші області ризику.

Проте, відповідно до положень теорії ризик-менеджменту, які ґрунтовно досліджуються М. Великановою [7], об'єкт ризику як один з основних елементів ризику – це те, на що спрямований вплив суб'єкта при прийнятті ним рішення. Вищезазначеними науковцями

перераховані не області митного ризику, а його зовнішні фактори і джерела. Діюче законодавство, економічне і політичне становище, інтереси суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності тощо зумовлюють виникнення різноманітних митних ризиків, а не є об'єктами, щодо яких митні органи застосовують відповідні форми митного контролю.

На підставі проведеного дослідження, автором було узагальнено і сформовано класифікацію митних ризиків, що представлена на рис. 1.

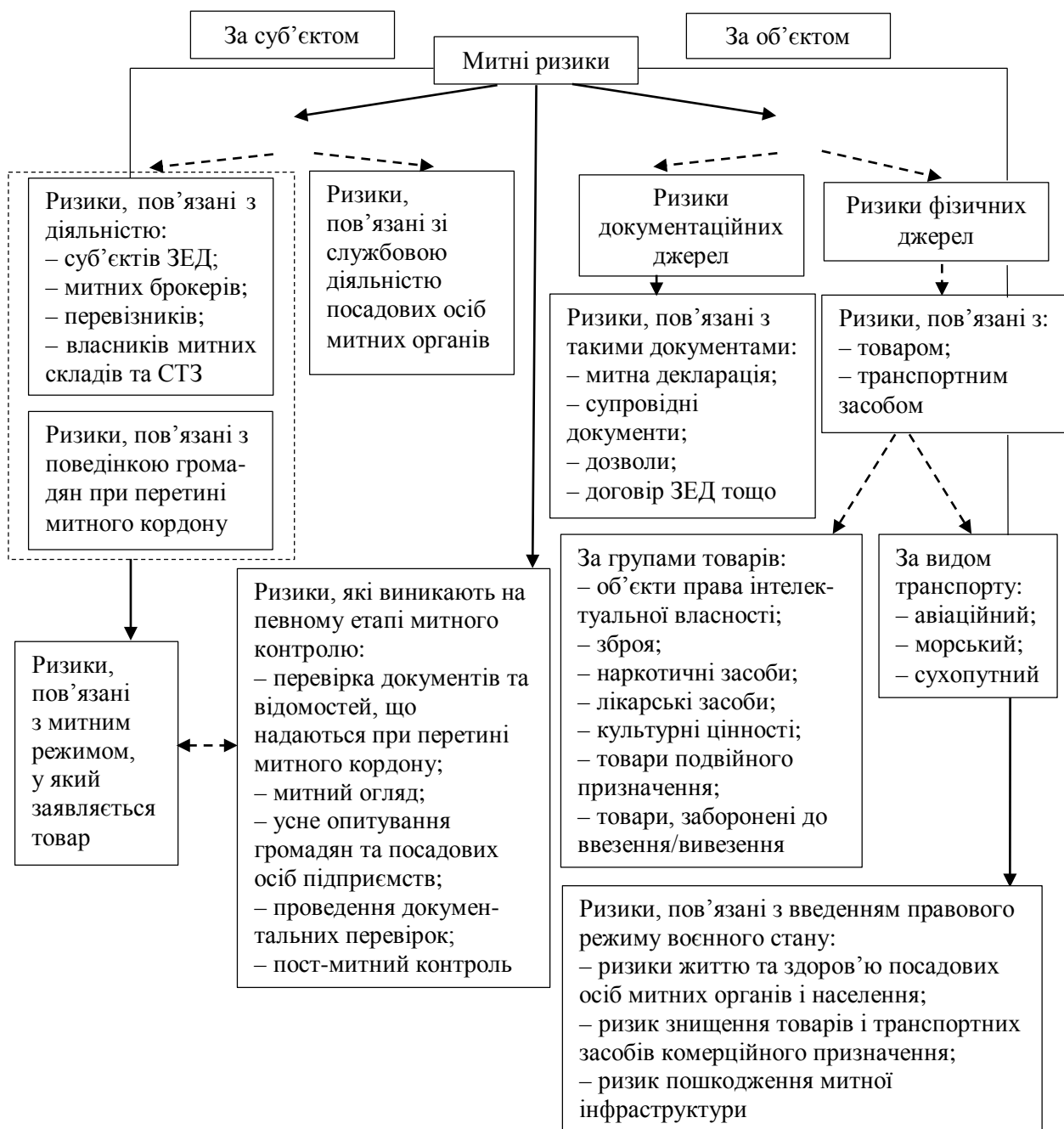


Рис. 1. Класифікація митних ризиків

Запропонована систематизація митних ризиків, яка охоплює найбільш суттєві та актуальні класифікаційні ознаки, дозволить сформуванню єдиного підходу до побудови ефективної системи управління митними ризиками, а також забезпечить можливість здійснення більш зваженого підходу до його оцінювання та аналізу.

Можна констатувати, що у процесі прогнозування митних ризиків важливе значення має чітка класифікація цих видів ризику, яка дозволяє структурувати їх за різними ознаками для формування єдиної системи управління. Серед науковців та фахівців не існує загального підходу до створення та практичного застосування науково-обґрунтованої багатокритеріальної класифікації митних ризиків. Вирішенню цієї проблеми слід приділити особливу увагу митним органам, для яких система управління ризиками є основною складовою митного контролю.

Література:

1. Берестов І.В., Берестова Т.Т., Пестременко-Скрипка О.С. Ризики в митній справі та їх оцінка: конспект лекцій. Харків : УкрДУЗТ, 2020. 103 с.
2. Федоришина Л.М. Митні ризики: підходи до трактування та класифікації. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 3 (20). С. 127–135.
3. Бугель Ю.В., Чекаловська Г.З. Управління ризиками в митній справі: сутність та теоретичні засади. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2020. Том 31 (70). № 4. С. 109–118.
4. Про затвердження Порядку розроблення профілів ризику: наказ Державної митної служби України від 22.12.2010 р. № 1514. Дата оновлення: 12.03.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1514342-10#Text>
5. Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю : наказ Міністерства фінансів України від 31.07.2015 р. № 684. Дата оновлення: 13.07.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1021-15#n19>
6. Пашко П.В., Бережнюк І.Г., Гребельник О.П., Калетнік І.Г. Митна політика та митна безпека: концептуальне визначення і шляхи забезпечення: монографія. Київ : Знання, 2012. 215 с.
7. Векликанова М.М. Поняття та структурні елементи ризику: цивільно-правовий аспект. *Університетські наукові записки*. 2017. № 63. С. 76–86.